

Drs. J. Grin en dr. J.G. Siccama

Veiligheid in de jaren negentig



De discussie over vrede en veiligheid moet meer inhouden dan alleen cijfers achter de komma. Bijvoorbeeld door een overleg tussen Oost en West te beginnen over de wederzijdse militaire opstellingen. Ook is het tijd voor een fundamentele discussie over de dienstplicht.

De discussie over veiligheidsvraagstukken tijdens de onderhandelingen over het regeerakkoord van de nieuwe CDA-PvdA coalitie schijnt zich te hebben toegespitst op de ontwikkeling van de defensie-uitgaven. Omdat deze geldelijke maatstaf (na het tijdelijk verdwijnen van nucleaire stationeringsbeslissingen) als toetssteen voor trouw aan het NAVO-bondgenootschap is gaan functioneren hield het CDA de poot stijf. De militaire bestedingen zullen de eerste twee jaar nog met 0,6% stijgen, voor de laatste twee jaren van de kabinetsperiode is bevrozing voorzien. Ook voor de PvdA hadden de defensie-uitgaven een symboolfunctie: om te laten zien dat men toch nog wel 'links' is en alles op de kaart van ontspanning tussen Oost en West heeft gezet móesten ze omlaag. Ofschon de uitkomst inderdaad kan worden geïnterpreteerd als een overwinning van het CDA, mag niet uit het oog worden verloren dat zich hier in de meest letterlijke zin een gevecht om cijfers achter de komma

heeft afgespeeld. Het enkele feit dat doorgaans wordt aangenomen dat voor het in stand houden van de huidige defensie-inspanning een reële uitgavenstijging met jaarlijks 1 à 2 procent nodig is toont aan dat men zich tijdens de kabinetsformatie met 'peanuts' heeft bezig gehouden. Ook bij de in het regeerakkoord vastgelegde afspraken moeten immers taken worden afgestoten.

Dit is één reden om zo snel mogelijk te beginnen met een meer fundamentele herbezinning over de inrichting van onze landsverdediging, waartoe wij in deze bijdrage een aanzet willen geven. Een tweede is dat de gevaarbronnen die onze veiligheid bedreigen ongetwijfeld drastisch veranderen. De Verenigde Staten kunnen de lasten van het onbetwiste leiderschap in de wereld en in de alliantie niet langer dragen en hebben eenzijdig reeds aangekondigd drastisch in hun defensiebegroting te gaan snoeien. Hierdoor brokkelt de eenheid in het Westen af zonder dat een volwaardig Westeuropees veiligheidsalter-

Drs. John Grin (1961) doet onderzoek naar conventionele verdediging en wapenbeheersing aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Dr. J.G. Siccama (1944) is wetenschappelijk onderzoeker aan het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael' te 's-Gravenhage. Onderwerpen: wapenbeheersing en ontwikkelingen in het vredesonderzoek. Hij is lid van de Partij van de Arbeid.

natief voorhanden is of zelfs maar als wenselijk wordt ervaren. De erosie van het Oostelijk blok verloopt nog aanzienlijk sneller en grijpt ook dieper in. Dit heeft tot gevolg dat het uiterst hachelijk is *überhaupt* nog over militaire vraagstukken te schrijven: het voortbestaan van beide bondgenootschappen in hun oude vorm is onwaarschijnlijk en de aard van de dreiging verandert van militair naar politiek en van extern naar intern. Michael Gorbatsjow tracht door middel van adembenemende experimenten zijn Sowjet Unie de adem-pauze te verschaffen die het land nodig heeft om er economisch bovenop te komen. Tegenover hooggespannen politieke verwachtingen staan voorshands helaas echter tegenvallende economische resultaten: in het verleden dikwijls een voedingsbodem voor revolutie. De combinatie met afscheidingstendensen in de randgebieden van het Sowjet-rijk, waaruit blijkt dat de veroveringszucht van de tsaren het land nu gaat opbreken, levert een nog explosiever mengsel op. Tegenover het buitenland ontdoet de Sowjet Unie zich van haar verantwoordelijkheden. Daardoor raakt het land zijn vijanden kwijt en worden de kosten van buitenlandse bemoeienis verlaagd. Anderzijds roept de Russische onverschilligheid tegenover met name Oost Europa het gevaar op dat dit gebied volledig wordt gedestabiliseerd. In die zin gedraagt Gorbatsjow zich zelfs bijna onverantwoordelijk. Het gevaar verplaatst zich dus van een Oost-West confrontatie waarin over en weer met raketten wordt bedreigd naar escalatie ten gevolge van de ontbinding van wat tot voor kort het Oostelijk blok heette. Dit versterkt de noodzaak tot wapenbeheersing; militaire factoren mogen de politieke spanning niet opvoeren, maar moeten ertoe bijdragen dat crises kunnen worden beheerst.

Wapenbeperking is de meest directe manier waarop het Westen volgens de Sowjet Unie en de Oosteuropese landen hun ontwikkeling in de richting van democratie en economische modernisering kan

steunen. Hoewel er, bijvoorbeeld op het gebied van verificatie, nog heel wat voetangels en klemmen uit de weg moeten worden geruimd, valt te verwachten dat het Warschau Pact volgend jaar instemt met het opgeven van zijn overwicht aan conventionele bewapening in een CFE-akkoord. Zo'n eerste resultaat van de onderhandelingen in Wenen hoeft het principe van voorwaartse verdediging in de NAVO-strategie van *flexibility in response* misschien nog niet aan te tasten. Zowel in het Warschau Pact als in de NAVO klinken echter stemmen op om in volgende jaren tot reducties van 25 à 50% te komen. Het lijkt geen twijfel dat bij verminderingen in deze orde van grootte ingrijpende aanpassingen van strategie en militaire opstelling nodig zijn. Dit is de derde reden voor herbezinning.

Het wordt steeds duidelijker dat de NAVO-strategie in twee richtingen dient te worden herzien: conventioneel in de richting van een defensieve opstelling (*defensive/nonoffensive/nonprovocative defence*), nucleair in de richting van minimale afschrikkingsmachten (minimum *deterrents*). Omdat belangrijke beslissingen over vervanging van kernwapens in Europa hoe dan ook tot 1992 zijn uitgesteld en conventionele stabiliteit (in het bijzonder bij de CFE-onderhandelingen te Wenen) terecht prioriteit krijgt zal ook in onze bijdrage de meeste aandacht uitgaan naar de keuzen die op het terrein van de klassieke bewapening moeten worden gemaakt.

Enkele opmerkingen over de nucleaire dimensie kunnen echter niet gemist worden. Juist nu het Europese veiligheidsstelsel in collectieve richting wordt gereformeerd is het namelijk wenselijk de betrokkenheid van de Verenigde Staten bij ons werelddeel te behouden. Samen met de Sowjet Unie blijft voor de Verenigde Staten de rol weggelegd om mee te helpen de politieke veranderingen in Oost en Midden Europa in vreedzame banen te leiden. Duidelijk is echter dat de Amerikaanse land-

macht over een vorm van nucleaire bescherming beneden het niveau van de strategische kernwapens wil blijven beschikbaar om haar aanwezigheid in Europa te continueren (*no nukes, no troops*). Nederland zou dit Amerikaanse verlangen

Nederland moet erkennen dat de Amerikanen hun troepen met kernwapens willen beschermen.

moeten honoreren, zij het dat de nucleaire bescherming bij voorkeur niet door middel van nucleaire gevechtswapens voor de korte afstand wordt verkregen, maar door inzetmiddelen met een langer bereik. Te denken is hier aan verticaal opstijgende vliegtuigen, die betrekkelijk onkwetsbaar zijn.¹ Met andere woorden: de nieuw aangetreden regering zou de traditionele afwijzing voor nucleaire artillerie moeten handhaven, maar daarnaast bereid moeten zijn bij de vliegtuigcomponent een 'plus' te plaatsen. De (West)duitsers zijn de eerst aangewezenen om te oordelen over de opvolging van de Lance.

Offensief of defensief?

De conventionele NAVO-verdediging van Centraal Europa is geconcentreerd in de Bondsrepubliek. Het grensgebied tussen de BRD en de DDR/Tsjechoslowakije wordt afgedekt door acht legerkorpsen. Van Noord naar Zuid zijn dit de legerkorpsen van Nederland, BRD, Engeland, België, BRD, VS (2x) en de BRD, hetgeen het totaal het aanzien van een gelaagde taart geeft. Elk van deze korpsen zal als gevolg

van de eerste CFE-ronde een deel van zijn sterkte moeten inleveren.² Voor Nederland zal het gaan om een vermindering van circa 10%. Het zal er hooguit op neerkomen dat één van de tien Nederlandse brigades³ wordt ontmanteld. Amerikaanse en Duitse legerkorpsen bestaan uit vier divisies van elk drie brigades. Na de eerste CFE-ronde zullen van elk van die korpsen misschien wel drie à vier van de twaalf brigades worden opgeheven.

Zulke forse verminderingen zullen aanpassingen in de aard van de militaire opstelling van de NAVO met zich meebrengen. De reden is, dat troepenverminderingen zoals die zijn voorzien tot gevolg zullen hebben dat de overblijvende eenheden elk een groter oppervlak moeten verdedigen. In militair jargon: de *force-to-space* ratio's worden lager. De taart wordt te luchtig, ofwel er vallen gaten in de verdediging. Weliswaar moet ook het Warschau Pact zijn troepensterkte aanzienlijk verminderen: er zullen immers gelijke niveau's voor NAVO en Warschau Pact worden overeengekomen. Bovendien zullen de af te spreken verminderingen vooral de meer offensieve wapensystemen betreffen. Niettemin blijft het volgens militaire deskundigen voor het Warschau Pact mogelijk troepen te concentreren op enkele aanvalsassen. Dankzij de lagere *force-to-space* ratio's aan NAVO-zijde zou dan een snelle doorbraak kunnen worden geforceerd. Aanpassingen van de conventionele opstelling zijn derhalve nodig. Daarbij kunnen ruwweg twee opties worden onderscheiden: een meer offensieve en een meer defensieve opstelling. De verschillen tussen beide opties kunnen het best worden besproken aan de hand van drie sleutelementen van conventionele militaire opstellingen:

1. Vgl. ook Rob de Wijk, *Flexibility in Response?* (1989) 219-220.
2. Men rekent op circa 20% voor de NAVO als geheel. De Verenigde Staten zullen hiervan het grootste deel voor hun rekening nemen. Kleinere landen zullen minder profiteren.
3. Een brigade telt in vredetijd circa 4000 man.

- 1 De verhouding tussen actieve en reactieve eenheden, dat wil zeggen tussen eenheden die territorium kunnen her- of overnemen en eenheden die vooral geschikt zijn om een stuk grondgebied te verdedigen;
- 2 de structuur van wat militairen noemen 'gevechtssteun', ofwel de infrastructuur van de strijdkrachten;
- 3 de mate waarin aanvallen met 'vuurkracht' (vliegtuigbommen en raketten) op het grondgebied van de tegenstander kunnen worden uitgevoerd.

ad 1 Actief versus reactief

Ruwweg kan men twee typen militaire eenheden onderscheiden. Actieve eenheden zijn geschikt om terrein te bezetten. Ze hebben een hoge graad van beweeglijkheid, en omvatten relatief veel offensieve wapensystemen zoals tanks, pantservoertuigen en artillerie. Reactieve eenheden zijn geschikt voor het verdedigen van terrein. Ze opereren betrekkelijk statisch.

De huidige opstelling van de NAVO-leders in de 'gelaagde taart' bestaat voor een groot deel uit actieve eenheden. Dat maakt in principe een zeer beweeglijk optreden mogelijk. Sinds het begin van de jaren tachtig is in de gevechtshandleidingen en bij oefeningen zulk beweeglijk optreden sterker benadrukt. Deze verschuivingen in de richting van meer beweeglijk optreden zijn begonnen in de VS onder de vigeur van het zogeheten AirLand Battle concept.⁴ Al spoedig zijn deze militaire plannen overgenomen door de Europese bondgenoten.⁵

Een tweede belangrijke tendens van de afgelopen jaren is het streven naar het samenballen van een groot aantal actieve eenheden tot een groter geheel. De bedoeling is dat op die manier 'operationele reserves' worden gevormd, die in de tegenaanval kunnen gaan zodra meer naar voren gelegen eenheden de tegenstander hebben vertraagd en verzwakt.

Verwezenlijking van deze plannen in de NAVO bleek op moeilijkheden te stuiten: te

grote operationele reserves bleken al gauw de voorste lijn te veel uit te dunnen. Dit probleem leidde onder meer tot voorstellen om door een scherpere taakverdeling tussen de bondgenoten de benodigde middelen beschikbaar te maken.⁶

De eerste – meer offensieve – optie voor de conventionele opstelling na reducties ten gevolge van wapenbeheersing bepleit krachtige voortzetting van deze tendensen in de richting van meer grootschalige beweeglijkheid. De onderliggende redenering is dat er door de lagere *force-to-space* ratio's gaten vallen in de NAVO-verdediging. Beweeglijke eenheden kunnen die gaten snel dichtmaken, of in elk geval een doorbraak keren. Daarom moeten na een akkoord de overblijvende troepen zodanig worden gestructureerd dat er een groot aantal actieve eenheden overblijft.

De tweede – meer defensieve – school van denken bepleit dat het aantal reactieve eenheden verhoudingsgewijs groter wordt. Deze eenheden moeten over een groter gebied verspreid een zone van enkele tientallen kilometers langs de grens zoveel mogelijk afdekken. Ondersteund door mijnenvelden en andere obstakels dienen deze eenheden de tegenstander te verzwakken en te vertragen. Daarnaast blijven er nog actieve eenheden bestaan, die de tegenstander actief kunnen aanvallen, en eventueel verloren terrein kunnen herwinnen. Sommige aanhangers van deze school sluiten expliciet aan bij bekende militaire denkers als Lidell Hart en Simpkin, die een nauwe wisselwerking tussen actieve en reactieve eenheden van groot belang achten.

4. John L. Romjue, *From Active Defense to AirLand Battle: The Development of Army Doctrine 1973-1982*, US Army Training and Doctrine Command, Fort Monroe, Virginia 1984; Rob de Wijk, op cit.; Jan Geert Siccama, *Roepnaam AirLand Battle*, Instituut Clingendael, Den Haag 1984.

5. Een kort overzicht van overeenkomsten en verschillen geeft John Grin, 'Command and control: force multiplier or Achilles' heel?', *Defense Analysis*, vol 5 (1989), no. 1, 61-67.

6. P.M.E. Volten, *Voor hetzelfde geld meer defensie*, Instituut Clingendael, Den Haag 1987.

Het lijkt er op dat de Sowjet-strijdkrachten in de DDR na de eenzijdige verminderingen, die daar zijn doorgevoerd, langs deze lijnen worden geherstructureerd. De overblijvende troepen zijn aldus minder offensief geworden.

ad 2. Gevechtssteun

Onder gevechtssteun worden al die activiteiten en voorzieningen verstaan, die het eigenlijke gevecht mogelijk maken. Men kan daarbij denken aan logistiek (tijdige bevoorrading met munitie, brandstof, enzovoort), aan medische verzorging, aan geniesteun (bruggen slaan, mijnen vegen, mijnenvelden leggen), en aan de verbindingen waarover troepen met elkaar kunnen communiceren.

Voor de eerste, meer offensieve, optie is een mobiel georganiseerde logistiek van groot belang. In een boeiende studie⁷ laat de befaamde militaire historicus Martin van Creveld zien dat logistiek thans een grotere beperking vormt voor beweeglijk optreden dan de wapensystemen zelf. Tanks kunnen immers niet – anders dan mensen en paarden – leven van de producten van het veld die men onderweg tegenkomt. En moderne wapensystemen verbruiken zeer ingewikkelde typen munitie, die zorgvuldige en gespecialiseerde manieren van transport en behandeling vragen. Een frappant voorbeeld is het onlangs door Nederland aangeschafte MLRS-systeem, een zeer beweeglijke raketwerper. Om de negen vuurmonden van een batterij te bedienen zijn slechts 27 man nodig. Een batterij telt echter in totaal 300 man, die met name nodig zijn voor de complexe logistieke organisatie. Het gevolg van dergelijke ontwikkelingen is dat de verhouding tussen gevechtspersoneel en ondersteunend personeel de afgelopen decennia drastisch is afgenomen, terwijl het aantal stafofficieren juist is toegenomen. Op een legergroepoefdkwartier werken tegenwoordig 2500 mensen, terwijl Napoleon voldoende had aan enkele stafofficieren en secretarissen. Met andere

woorden, het leger is verregaand gebucreaucratiseerd.

In de tweede, meer defensieve, optie is geen sprake van grootschalig beweeglijk optreden. Grote 'logistieke staarten' zijn daarom niet nodig. Nog sterker, ze zijn niet gewenst omdat het achterwege laten van dergelijke voorzieningen juist aan de tegenstander duidelijk kan maken dat men niet in staat is massale troepenbewegingen uit te voeren. Dit kan bijvoorbeeld worden gerealiseerd door middelen voor transport over grote afstanden (zware vrachtwagens, enzovoort) achterwege te laten. In plaats daarvan kan een groot aantal plaatselijke depots worden ingericht, zodat transport over grote afstanden niet nodig is. Daarmee wordt de logistieke organisatie aan het eigen grondgebied gebonden, en zijn grensoverschrijdende operaties moeilijk uit te voeren. Een mogelijk probleem hierbij is overigens wel dat vrij veel depots moeten worden gebouwd. Dat is kostbaar en kan op maatschappelijke weerstand stuiten. Beide problemen kunnen worden verminderd door gebruik te maken van civiele voorzieningen en van geautomatiseerde bewaking. Overigens wordt in deze optie bespaard op aanschaffings- en exploitatiekosten van grote 'wagenparken', die nodig zijn voor een mobiele logistiek.

Ook genietroepen zouden kunnen worden gespecialiseerd in optreden op eigen grondgebied. Uitrusting en opleiding zouden dan meer moeten worden gericht op het leggen van mijnenvelden (een belangrijke taak bij defensief optreden) dan op het vegen van mijnen (nodig voor grensoverschrijdende offensieve operaties). Een ander voorbeeld betreft brugslagmaterieel. Men kan afzien van meer van zulke uitrusting dan nodig is om op eigen grondgebied noodvoorzieningen te treffen. Overigens zijn maatregelen op dit laatste ter-

7. Martin van Creveld, *Supplying War – Logistics from Wallenstein to Patton*, Cambridge University Press, London etc. 1977.

rein thans al gespreksonderwerp aan de onderhandelingstafel in Wenen.⁸

Ook de verbindingen van de landstrijdkrachten kunnen aan het eigen grondgebied worden gebonden. Ontwikkelingen in de glasvezeltechnologie maken het mogelijk om over te schakelen van de huidige mobiele radioverbindingen op een ingegraven systeem van kabels met dezelfde of verbeterde flexibiliteit. Als het juist is dat – in de woorden van de bekende strateeg Liddell Hart – het 'niet zozeer de tank als wel de radio was die de *Blitzkrieg* mogelijk maakte', dan kan afschaffing van radiotechnologie en invoering van glasvezelkabels zo'n offensieve vorm van oorlog wellicht onmogelijk maken.

ad 3. Vuurkracht in de diepte

Een laatste categorie keuzen betreft de vraag of men wel of niet de nadruk wil leggen op aanvallen door vliegtuigen en raketten ('vuurkracht') op doelwitten die zich op een diepte van 50 km of verder op Oost-europees grondgebied bevinden. In de meer offensieve optie wordt dit noodzakelijk geacht. Op deze wijze kunnen troepenconcentraties die beogen een doorbraak te forceren, worden bestookt nog voor ze het front hebben bereikt. Aldus ontstaat tijd voor de eigen strijdkrachten om 'gaten' in de verdediging te dichten en operationele reserves in stelling te brengen.

In een meer defensieve optie worden troepenconcentraties verzwakt en vertraagd door een gebiedsbedekkend netwerk van reactieve eenheden. Actieve eenheden zijn slechts in beperkte mate in staat verloren gegaan terrein terug te veroveren. Eventueel kan de opmars van de aanvallen verder worden vertraagd door deze op beperkte diepte op vijandelijk terrein (30-40 km) onder schot te nemen.

Het is goed mogelijk om een zichtbaar 'hard' verschil tussen deze opties aan te geven. Voor aanvallen op dieptes groter dan 50 km zijn vliegtuigen met een groot doordringend vermogen, of raketten met een lange dracht nodig. Men kan van een

aanschaf van zulke raketten en vliegtuigen afzien, evenals van die van de bijbehorende doelopspringsmiddelen, bemanningen, munities en andere gevechtssteun.

Politieke keuzen

Uit bovenstaande is duidelijk dat er uiteenlopende militaire opties denkbaar zijn. In de meer offensieve optie wordt gekozen voor een sterke nadruk op aanvallen met vuurkracht, voor verhoudingsgewijs veel actieve eenheden en voor gevechtssteun die grensoverschrijdende operaties met zulke eenheden mogelijk maakt. De meer defensieve opstelling houdt in dat het aantal reactieve eenheden relatief toeneemt, dat wordt afgezien van middelen voor aanvallen tot diep op vijandelijk grondgebied en dat gevechtssteun aan het eigen grondgebied wordt gebonden.

De politieke implicaties van beide opties verschillen aanzienlijk. In de eerste plaats zijn de kosten van een meer offensieve opstelling hoog. Met name de vuurkracht- en doelopspringsmiddelen voor aanvallen in de diepte zijn uiterst kostbaar. Ook gaat het handhaven van zo'n vermogen gepaard met kostenstijgingen van 5-10% per jaar.⁹ Doordat een meer defensieve opstelling geen beroep doet op zulke geavanceerde systemen, maakt die op termijn aanzienlijk lagere defensie-uitgaven mogelijk.

Ten tweede kan een keuze door de NAVO-landen voor een meer offensieve opstelling er toe leiden dat de positie van de 'haviken' in het Warschau Pact wordt versterkt. Dat zou de huidige bereidheid van het Warschau Pact om via eenzijdige stappen en via wapenbeheersingsbesprekingen te komen tot een meer defensieve opstelling en tot aanzienlijke troepenvermindering, verminderen.

8. Westerse militaire deskundigen merken voorstellen van het WP over deze kwestie aan als een belangrijke bijdrage aan het meer defensief structureren van de militaire opstelling.
9. Hartmut Bebermeier, 'Die Sicherheit und ihre Kosten', in: Studiengruppe Alternative Sicherheitspolitik (Hrsg.), *Vertrauensbildende Verteidigung - Reform deutscher Sicherheitspolitik*, Bleicher Verlag, Gerlingen 1989.

Er pleit dus veel voor de meer defensieve optie. Een dergelijke keuze vereist dat het primaat van de politiek over het militaire denken wordt versterkt. Op dit moment pleiten invloedrijke militairen, zoals de op-

Als de NAVO zich meer offensief opstelt kan dat de positie van de haviken in het Warschau Pact versterken.

perbevelhebber van de NAVO-strijdkrachten in Europa¹⁰ en de opperbevelhebber van de luchtmacht¹¹ voor de meer offensieve optie. Het is noodzakelijk zulke uitspraken politiek aan de orde te stellen. Daartoe moet in de politiek de aandacht worden verlegd van – in dit tijdsgewricht hooguit symbolische – zaken als de hoogte van de defensie-uitgaven naar ingewikkelder kwesties als de aard van de militaire opstelling.

Een manier om dergelijke onderwerpen op de politieke agenda te plaatsen is het starten van overleg tussen Oost en West, zowel op politiek niveau als tussen militairen met als onderwerp wederzijdse militaire opstellingen. Nederland zou de discussie binnen de NAVO vooruit kunnen helpen door hiervoor als gastheer op te treden. Uit dit overleg kunnen ideeën voortspruiten voor verwezenlijking van wederzijds geruimtelijker opstellingen via een combinatie van zelfstandige maatregelen en wapenbeheersingsovereenkomsten. Daarbij lijken met name tot dusverre ongebaande paden een uitweg te bieden. Bijvoorbeeld:

– middelen voor het aanvallen van doel-

witten in de diepte worden weggestreept tegen brugslagmaterieel en mijnenvoerwagens;

- NAVO en Warschau Pact installeren liaison-teams bij elkaars opslagplaatsen voor uitrusting ten behoeve van gevechtssteun;
- elke partij maakt – in goed overleg – de eigen opstelling minder kwetsbaar voor een verrassingsaanval;
- elke partij bekijkt of nieuwe aanschaffingen de tegenpartij niet te zeer verontrusten en de crisisstabiliteit nadelig beïnvloeden.

Dienstplicht

Ten slotte menen wij dat de tijd is aangebroken voor een fundamentele discussie over afschaffing van de dienstplicht. Reeds nu is het zo dat tal van dienstplichtigen 'beneden hun niveau' werken, dat er teveel dienstplichtigen voor te weinig functies zijn en dat er geen geld is om voldoende te oefenen. De verhalen over leegloop, verveling en drankmisbruik zijn bekend. Bovendien is de last van de dienstplicht ongelijk verdeeld. Op vrouwen drukt de verplichting niet en in feite komt ook maar ongeveer de helft van de jongemannen op. De last drukt dan ook op een minderheid van waarschijnlijk lager opgeleide mannen.

Beide genoemde problemen kunnen worden opgelost door de dienstplicht af te schaffen. Lange tijd is hier tegenin gebracht dat de doorstroom van dienstplichtigen zou verhinderen dat de krijgsmacht teveel buiten de samenleving komt te staan. Inmiddels hebben de strijdkrachten zich echter zodanig aangepast aan de normen in de Nederlandse burgermaatschappij dat dit argument aan geldingskracht heeft ingeboet. De vraag is overi-

10. John Galvin, 'Some thought on conventional arms control', *Survival*, March/April 1989.

11. W.L. Kirk, 'The future air war. A balance between defensive and offensive air operations', *Militaire Spectator*, maart 1989.

gens wel of dit niet juist aan de dienstplicht te danken is.

In de nabije toekomst moet worden beslist of de bij een CFE-akkoord te verwachten inkrimping van het militaire personeel zal plaatsvinden door vermindering van het aantal beroepsmilitairen of door inkrimping van het aantal dienstplichtigen. Daarnaast valt te verwachten dat de Nederlandse krijgsmacht de komende jaren in toenemende mate zal worden ingeschakeld bij vredesmachten van de VN en bij het reguleren van andere zogenaamde *low intensity conflicts* buiten het verdragsgebied van de NAVO. Wellicht bestaat juist hier een spanning tussen enerzijds professionaliteit en anderzijds maatschappelijke inbedding.

Het gaat ons te ver om nu al te eisen dat de dienstplicht wordt afgeschaft. Op zijn minst zou echter de duur van de dienst-

plicht voor sommige functies moeten worden verlengd. Extra beloning van de extra inspanning zou dit aanvaardbaar moeten maken. Voorstellen voor een dergelijke flexibilisering zijn enkele jaren geleden in opdracht van de minister van Defensie uitgewerkt door de Commissie Aanpassing Dienstplicht.¹² Vlak voor zijn vertrek heeft ex-staatssecretaris Jan van Houwelingen deze voorstellen opnieuw voor het voetlicht gebracht. Nu is het tijd ze in uitvoering te nemen.

12. Eindrapport Commissie Aanpassing Dienstplicht, Den Haag 1984.

